

Bijlage VWO
2023

tijdvak 1

maatschappijwetenschappen

Bronnenboekje

Opgave 1 Het activisme van K-popfans

tekst 1

De K-pop revolutie

In de afgelopen 30 jaar is Korea zijn popmuziek op grote schaal gaan exporteren. De Koreaanse media kregen aan het eind van de jaren
5 1980 meer autonomie, wat samen viel met de democratisering van het land. 1992 markeerde een keerpunt in de opkomst van moderne K-pop, die hedendaagse hiphop-elementen
10 overnam. K-pop blijft herkenbaar door haar gechoreografeerde dansjes en de gelikte popproducties.
(...)

Fans werden aangemoedigd om die zangers te 'promoten' die zich als
15 'idolen' ontpopten. Ze verenigden zich als fans van een bepaalde band of solo-idoel, en voerden campagne voor hun idolen – ze verschenen bij
publieke optredens in de kleuren die
20 bij het fandom horen, klaar om hun

liefde voor hun idolen te showen en de populariteit van hun idolen te vergroten. Deze publieke steunbetuigingen waren belangrijk in
25 de Koreaanse mediawereld: idolen met goed georganiseerde fandoms kregen meer aandacht door het support. (...) De fans konden druk uitoefenen op agentschappen om het
30 uitbrengen van nieuwe muziek van hun geliefde idolen te financieren of om ervoor te zorgen dat hun idolen wat minder uitputtende schema's
zouden krijgen voor repetities en
35 optredens. En dit zorgde uiteraard weer voor de verkoop van cassettebandjes en cd's. Succes gaf fans steeds meer macht om de
carrières van idolen te beïnvloeden
40 (...). (...)

bron: The Washington Post, 2020

tekst 2

BTS Army en de politieke kracht van het activisme van fandoms

Afgelopen zaterdagavond ontving de 'Black Lives Matter'-beweging¹⁾ de allergrootste donatie van een beroemdheid tot nu toe – 1 miljoen dollar van BTS, een 7-mans K-popformatie. Dat bedrag werd vervolgens binnen 48 uur nog eens verdubbeld. Niet door een of andere grote beroemdheid – maar door BTS' eigen mondiale fandom. De morgen na de donatie van BTS begon het zogenoemde BTS Army zich te organiseren en geld in te zamelen (...). Diezelfde middag werd hun hashtag #MatchAMillion trending op Twitter en tegen de avond hadden honderdduizenden fans geld gegeven. (...)

Dat fandoms zo nuttig kunnen zijn bij online activisme is niet verbazingwekkend. (...) De waarden die inherent zijn aan fandoms vormen steeds vaker ook de basis voor politieke actie (...). Tegenwoordig voelen fans zich niet alleen sterk genoeg hun idolen bij te staan – het gevolg van allerlei historische en technologische ontwikkelingen – maar voelen ze zich zelfs geroepen om hun idolen de weg te wijzen, veranderingen van onderaf in gang te zetten en een betrokken houding aan te nemen. (...)

Onderzoeker Nicole Santero (...) heeft de manieren in kaart gebracht waarop met name the BTS Army zich op indrukwekkende wijze heeft georganiseerd. (...) "Dankzij de reeds aanwezige structuren leren de

40 nieuwe fans van de andere fans snel hun weg binnen het fandom." (...) Fans van over de hele wereld, die wijduiteenlopende achtergronden hebben, worden aangemoedigd om 45 zo betrokken mogelijk te zijn en mee te doen aan fanprojecten en campagnes. Terwijl de groep zelf voornamelijk Koreaans zingt en spreekt, zetten de fans zich in om 50 materiaal te promoten en te vertalen "om ervoor te zorgen dat de muziek en boodschap van BTS grenzen kan overstijgen en mensen van over de 55 hele wereld verbindt op een manier die we nog nooit eerder hebben meegemaakt", zegt Santero. Gestimuleerd door de ontwikkelingen binnen het fandom in de afgelopen decennia – diversiteit, emancipatie, 60 co-creatie en participatie – bestaat the BTS Army uit advocaten, wetenschappers, academische docenten, grafische ontwerpers, schrijvers, artiesten, reclamemensen 65 en online zeer actieve tieners, die gezamenlijk bijdragen aan de algehele organisatiestructuur van the Army. "Ook in de toekomst zullen 70 fandoms verschillende aspecten van de maatschappij aanpassen (...)", zegt Santero. (...) Grote gemeenschappen van fans, zoals the BTS Army, komen voort uit 75 activistische ontwikkelingen die hen, zodra ze worden ingezet, effectieve aanjagers van verandering maken. (...)

bron: The Ringer, 2020

noot 1 Black Lives Matter-beweging = een internationale beweging tegen racisme

Opgave 2 Gelijkheidssprookje

tekst 3

Een echt gelijkheidsparadijs is Zweden nooit geweest

Zweden: het land van de
vergevoerde seksegelijkheid, van
gratis kinderopvang en eindeloos
ouderschapsverlof, van vaders achter
5 de kinderwagen, het land met een
uitgesproken ‘feministische regering’,
met gratis onderwijs en
gezondheidszorg voor iedereen, een
uitgebreid sociaal vangnet,
10 nauwelijks corruptie of nepotisme,
het land waar ieder dubbeltje een
kwartje kan worden. (...) Waar de
Fransen hun eigendunk hebben, de
Spanjaarden hun warmbloedigheid,
15 de Nederlanders hun zuinigheid en
de Duitsers hun punctualiteit, zo
hebben de Zweden hun stereotype
van egalitarisme.

Maar de Zweden moeten op zoek
20 naar een nieuw oorsprongsverhaal.
De economisch historicus Erik
Bengtsson, werkzaam aan de Lund
Universiteit, schopt het beeld van
een ‘egalitaire traditie’, een
25 ‘oer-gelijkheid’, onderuit in zijn pas
verschenen boek ‘Världens
jämlkasteland?’ (‘s Werelds meest
gelijke land?’). (...) Tuurlijk: Zweden
is op een gegeven moment
30 geëgaliseerd, zoveel is zeker. Maar
dit is niet een eeuwenoud en
eindeloos proces geweest. Volgens
Bengtsson gebeurde die
gelijktrekking ‘laat en snel’. “Juist
35 omdat het systeem lange tijd zo
exclusief was, kon zich van onderop
een brede coalitie voor
democratisering vormen.” Die coalitie
van tegenstanders van het ancien

40 régime¹⁾ groeide begin vorige eeuw
uit tot een massale
arbeidersbeweging die zich
mobiliseerde in de Sociaal-
democratische Arbeiderspartij (SAP).
45 Toen uiteindelijk het algemeen
kiesrecht was ingevoerd en bij de
volgende parlementaire verkiezingen
de oude garde resoluut aan de kant
werd gezet, gooide de SAP het roer
50 volledig om. In sneltreinvaart
ontwikkelde het nieuwe bestuur een
systeem van herverdeling; de
herverdeling van kapitaal, inkomsten
en politieke inspraak. De sociaal-
55 democraten maakten Zweden,
zogezegd, het gelijkste land ter
wereld. (...)
“Het is”, vertelt Bengtsson, “een
romantisch idee over onze nationale
60 oorsprong.” Het is onderdeel van het
nationale zelfbeeld waarmee Zweden
zich onderscheidt van de rest van
Europa. Vanaf de Romantiek duikt
het beeld van de simpele doch vrije
65 Zweedse plattelandsbewoner op in
literatuur, in poëzie, in de beeldende
kunsten, in de folklore.” In de
moderne geschiedenis is dit
zelfbeeld ingezet in de politiek”, zegt
70 Bengtsson. In de periode tussen de
Eerste en Tweede Wereldoorlog
wezen de sociaal-democraten op
deze versie van het verleden om het
volk ervan te overtuigen dat hun
75 socialistische standpunten niet
vreemd of beangstigend (lees: Duits
of Russisch) waren, maar gegrond in
oud-Zweedse idealen. (...)

bron: Trouw, 2020

noot 1 ancien régime = oud regime; staatsbestuur met feodale kenmerken

tekst 4

Pippi Langkous¹⁾: het autonome kind en de vorming van de Zweedse verzorgingsstaat

(...) In Zweden (...) beschouwt men zelfredzaamheid en onafhankelijkheid van de andere leden van de gemeenschap als de belangrijkste waarden in het leven. (...) Dit ideaal van autonomie (...), heeft in Zweden een grotere stempel op de praktijk gedrukt dan in andere delen van de westerse wereld.

10 De Zweedse preoccupatie²⁾ met autonomie (...) is geworteld in historisch gegroeide gebruiken die in hoge mate geïnstitutionaliseerd zijn in de instituties van de Zweedse verzorgingsstaat. (...) In de loop van de twintigste eeuw ontstaat een gedeelde ambitie om de individuele burger te bevrijden van alle vormen

van onderdanigheid en
20 afhankelijkheid in de burgermaatschappij: de armen van liefdadigheid, de arbeiders van hun werkgevers, vrouwen van hun echtgenoten, kinderen van hun ouders (en andersom op het moment dat de ouders op leeftijd zijn gekomen). (...) Het ethos van het individualisme op Zweedse wijze is duidelijk terug te vinden op veel terreinen van de wetgeving, waaronder belastingbeleid, familierecht, regels voor studentenleningen, de realisatie van kinderdagverblijven, de gezinsverlofwet en, niet in de minste plaats, de rechten van kinderen. (...)

bron: Berggren & Trägårdh, 2010

noot 1 Pippi Langkous = de naam van de hoofdpersoon van een Zweeds kinderboek waarin de hoofdpersoon symbool staat voor zelfstandigheid en vrijheid

noot 2 preoccupatie = bovenmatige belangstelling

figuur 1

Inkomensongelijkheid, percentage van het nationaal inkomen van de rijkste tien procent, 1870-2010, per West-Europees land (Duitsland, Frankrijk en Zweden)

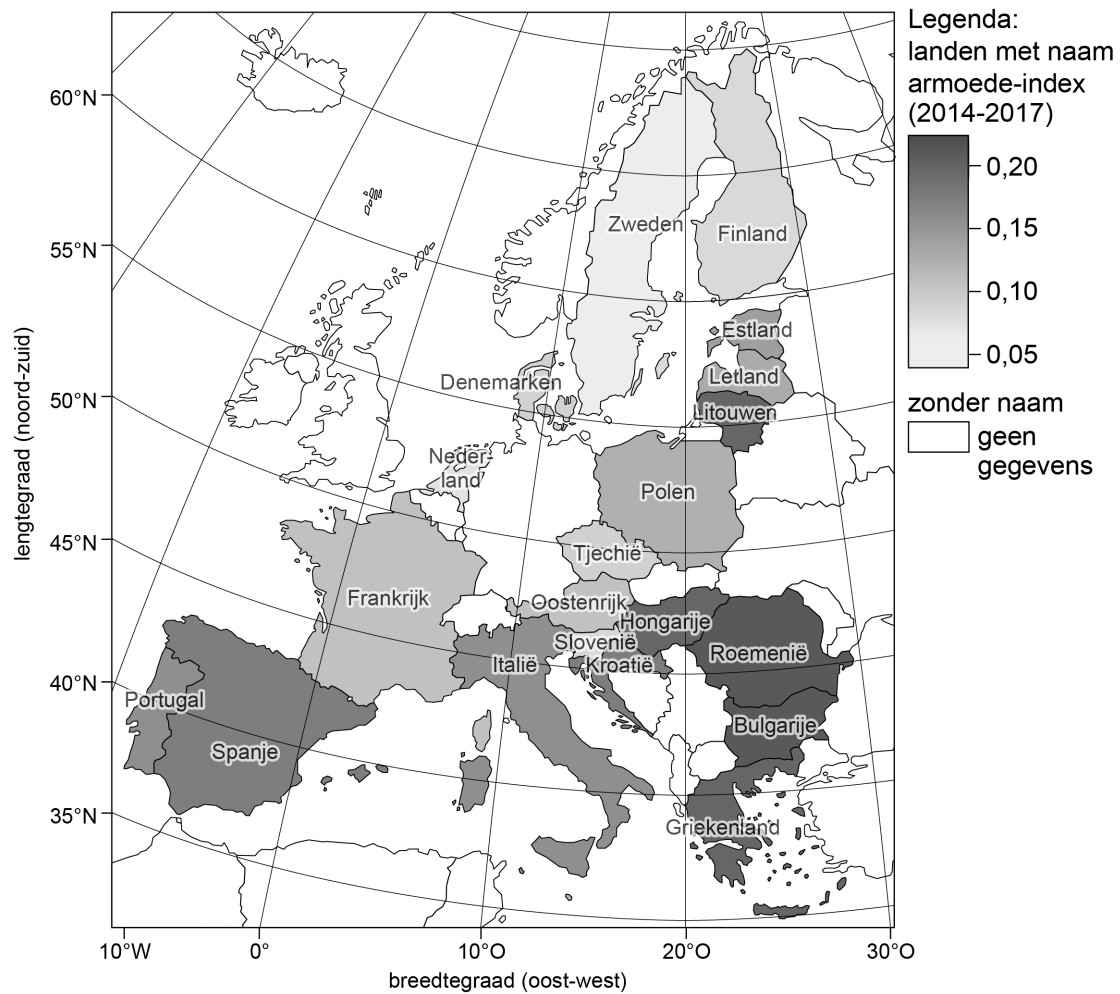
bron: Stichting Cito – World Inequality Database – 2022

Toelichting

In figuur 1 is per land het percentage van het nationaal inkomen af te lezen dat aan de rijkste tien procent van dat West-Europese land toebehoort.

figuur 2

Chronische meervoudige armoede in Europa, per land, 2014-2017

bron: Stichting Cito, 2022 – Eurostat, 2021

Toelichting

De waarde op de index van chronische meervoudige armoede in een land is bepaald aan de hand van inkomen, werk, opleiding, woonomgeving en gezondheid en de gemiddelde duur daarvan over de vier jaren, in percentages van de gehele bevolking.

0,00 = niemand van de bevolking leeft in meervoudige armoede

1,00 = iedereen van de bevolking leeft in meervoudige armoede

Voorbeeld: Nederland ligt in het Westen van Europa. In Nederland leeft een relatief klein deel van de bevolking in meervoudige armoede.

Opgave 3 De Big Data Paradox

tekst 5

VS maakten klassieke fout bij te hoge schatting van gevaccineerden

Ze zaten er goed naast. Twee Amerikaanse onderzoeksbureaus peilden dit voorjaar de vaccinatiebereidheid onder de bevolking. Beide schatten dat ruim twee derde van de Amerikanen zijn eerste prik had opgehaald. Dat strookte niet met de cijfers waar het CDC¹⁾, de Amerikaanse evenknie van het RIVM²⁾, later mee kwam. Het CDC had geturfd hoeveel vaccins waren uitgedeeld en kwam niet verder dan een vaccinatiegraad van 53 procent.

De schattingen leken zo betrouwbaar. Het ene bureau, Delphi-Facebook, had een paar keer gepeild en kreeg telkens 250.000 antwoorden binnen. Het andere, een agentschap van de overheid: 75.000 per week. En dat bijna een halfjaar lang. Beide hadden ze miljoenen reacties in hun peilbak³⁾.

Dat zegt dus niet alles, schrijven statistici van Harvard en Oxford in het vakblad Nature. Dit is een typisch geval van wat zij de Big Data Paradox noemen. Het is tegenwoordig heel gemakkelijk om met grote databestanden te werken. Je plukt ze uit een digitaal archief, of je schrijft, zoals in een van deze gevallen, gebruikers van Facebook aan. Maar veel is niet altijd beter, betogen de onderzoekers. (...) Terwijl de peilers zelf denken dat ze met hun grote groep een hoge mate van nauwkeurigheid hebben. En dat is in dit geval zelfs gevaarlijk. De overheid zou op basis van zo'n peiling kunnen denken dat ze de coronamaatregelen kan versoepelen. (...) De mensen op Facebook zijn wit en hoger opgeleid. Het zijn juist de zwarte, laagopgeleide Amerikanen die bij de vaccinaties verstek laten gaan. (...)

bron: Trouw, 2021

noot 1 CDC = Centers for Disease Control and Prevention (centra voor ziektebestrijding en -preventie)

noot 2 RIVM = Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu

noot 3 peilbak = verzameling van peilingen, oftewel metingen; dataset

Opgave 4 Visserijconflict

tekst 6

Bij Jersey dreigde even een Brits-Franse zeeslag

Het had alles van een echte oorlog. Een zestigtal Franse vissersboten blokkeerde donderdag bij het ochtendgloren de haven van Saint Helier, de hoofdstad van Jersey, uit protest tegen het uitblijven van vergunningen om te mogen vissen in de territoriale wateren van het Kanaaleiland. Het Verenigd Koninkrijk stuurde meteen twee marineschepen, waarop Frankrijk op zijn beurt twee patrouilleboten naar de omgeving van Jersey stuurde. (...)

De blokkade is een gevolg van afspraken over visserij in het akkoord waarmee de Europese Unie en het VK eind vorig jaar nog net een harde Brexit¹⁾ konden afwenden. Volgens dat akkoord moeten de Europese vissers een kwart van hun visquota afstaan, met een overgangsperiode tot 2026. In afwachting moeten de Franse vissers voor het eerst in lange tijd een vergunning aanvragen om in de wateren van Jersey te mogen vissen. Toen Jersey afgelopen vrijdag echter de lijst met vergunningen vrijgaf, kregen de Franse vissers een koude douche, Van de meer dan driehonderd aanvragen waren er maar 41 ingewilligd (...). De Franse vissers zijn ook boos, omdat zij moeten bewijzen dat zij tussen 2012-2016 al in de territoriale wateren van Jersey hebben gevestigd. "Dat is woordbreuk", zei de Franse minister voor Zeezaken, Annick Girardin, dinsdag in de Assemblée. Zij herinnerde

Londen eraan dat het visserijakkoord voorziet in vergeldingsmaatregelen als een van de partijen zich niet aan de afspraak houdt. En dat Jersey voor zijn elektriciteit afhankelijk is van een onderzeese kabel vanuit Frankrijk. Met andere woorden: Frankrijk dreigt Jersey zonder stroom te zetten als het blijft dwarsliggen over de visvergunningen. De regering van Jersey reageerde verontwaardigd. Minister van Buitenlandse Zaken Ian Gorst noemde het "buiten alle proporties om de stroom af te sluiten alleen omdat wij wat bijkomende inlichtingen vragen."

Jersey is officieel een Brits kroondomein²⁾, het maakt geen deel uit van het Verenigd Koninkrijk en was ook nooit lid van de Europese Unie. Het eiland gaat zelf over de invulling van het visserijbeleid, maar de buitenlandse belangen van Jersey worden door Londen behartigd. De wateren rond Jersey vallen zo onder de visserij-afspraken die de EU en het VK vorig jaar hebben gemaakt in het kader van Brexit. (...) Volgens Brussel had Jersey de redenen voor de nieuwe eisen moeten onderbouwen en tijdig moeten waarschuwen dat er nieuwe voorwaarden aan de nieuwe vergunningen verbonden zouden zijn. Rond de middag ging een delegatie van de regering van Jersey in gesprek met de Franse vissers. Volgens minister Gorst was het

gesprek positief, Maar volgens Hugo
80 Lehuby van het comité van
Normandische vissers is er geen
voortgang geboekt. “We zinken

verder in een impasse”, zei Lehuby
(...). “Als dit niet opgelost raakt,
85 komen er vergeldingsmaatregelen.”
(...)

bron: NRC, 2021

noot 1 harde Brexit = het uittreden van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie zonder
akkoord over bijvoorbeeld vrij verkeer van goederen en een douane-unie

noot 2 Brits kroondomein = een aantal gebieden dat door overerving eigendom is van de
Britse koning(in). Zo heeft de Britse koning(in) het land Jersey geërfd met de titel
Hertog van Normandië. Deze gebieden maken geen onderdeel uit van het Verenigd
Koninkrijk.